

רבנו אליהו דוד רבינובויץ-תאומים זצ"ל

רבה של ירושלים ולפנים בפוניבז' ובמיר

מהדירים: בנימין זלמן והראל כהן

סדר פרשיות

לפרשת וירא

רבנו האדר"ת השאיר בתוך כמה פנקסים דברים שחידש במקראות, לפי סדר פרשיות התורה, ושם ספרו קרא "סדר פרשיות". מביאים אנו כאן מתוך אחת המחברות את אשר כתב לפרשת וירא (בכת"י כרך 25, דפים נב-נו).

וירא

[א] בס' פני ארי"י שנדפס מחדש, ראיתי בשם מרן הגר"א ז"ל², רמז למש"א³ חז"ל שהאכילם ג' לשונות בחרדל, דהכוונה שהבעה"ב הרוצה להכניס אורח צריך לבדוק באורחים שיהיו בהם שלשה מדות: ירא אלקים, אוהב עניים, ומסתפק במועט, וזהו שלשה תיבות שבחרדל - א) לב חרד, ב) בחר דל, ג) חדל רב.

ולעד"נ⁴ לפרש בא"א⁵, שהבעה"ב בל יהי גאה בלבבו, וכן יהיו האורחים מקובלים על הבריות וזהו חדל רב. כן כשיצרך להכניס אורחים לא יוציא הרבה עליהם שבשביל זה יהיו עליהם לטירחא ויחזור בו ממחשבתו הטובה, וכד' האו"י על מאמר⁶ מכאן שהאשה צרה עיניה באורחים, ולכן צריכים להשגיח שלא ירבו בהוצאות - וזהו ג"כ בכלל "חדל רב".

[ב] ואל הבקר רץ⁷, הת"י⁸ תרגם "ולבקר ותא". הנה הביא לנו חדש בשפת עברי שמקום דיר הבקרים קרוי בקר⁹, והפירוש נפלא.

-
1. להגאון מהרא"ל הרוויץ זצ"ל.
 2. לימים נדפסו דבריו בקול אליהו על הגמרא בבא מציעא פו:
 3. "למה שאמרו".
 4. "ולעניות דעתי נראה".
 5. "באופן אחר".
 6. בבא מציעא פז.
 7. בראשית יח ; ז.
 8. "תרגום יונתן" וכן הוא בתרגום ירושלמי שם. וכן פירשו רס"ג ורמב"ן שם. ובאונקלוס: "ולבית תורי".
 9. מקום דיר הבקרים קרוי בקר - פירושו רפת הבקר, עיין משניות בבבא-בתרא כ., צח:

[ג] ויתן אל הנער¹⁰, וימהר לעשותו. בגמ'¹¹ מפרש ששלשה שורים ציזה לעשות, בקר, רך וטוב¹², ומש"כ ויתן אה"נ היינו הראשון, והשאר לשאר נערים¹³. ולפ"ז ק"ל¹⁴ דברי רש"י שכ' "זה ישמעאל"¹⁵, שהוא דברי המ"ר בכאן¹⁶, ושם מ"ל של"ה¹⁷ רק אחד ולא שלשה שורים, שאמר שם יכול גדול, ת"ל רך, יכול חטר, ת"ל טוב. א"כ הביא רש"י ז"ל שני הדרשות והם סותרים זא"ז, - וי"ל בדוחק¹⁸.

[ד] ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט, למען הביא על אברהם וכו'¹⁹. אריכות לשון הכתוב, י"ל בהקדם מה שיש לעורר עוד, דלכאורה אין מקום לשלם שכר על צדקה ומשפט שהן מצות שכליות ותקוני המדינות²⁰, מה שגם אם לא נצטוונו ע"ז הוזהרנו לעשותם מצד שכל כל אדם.

אך עיקר השכר ע"ז הוא אם נעשם בשביל פקודי השי"ת ולא בשביל ששכלינו מחייב אותנו בהם, ואז הם מצות חוקיות כיון שאנו עושים אותן לשם השי"ת.

ויעוי' תו"כ פ' אחרי²¹ מש"ש²² לתת שמירה ועשי' בחוקים ובמשפטים. וע' רמב"ם סוף ה' מעילה²³.

-
10. בראשית יח ; ז.
 11. בבא-מציעא פו-פז. "איתביה רבה וכו' ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו?", ומתוצת: "כל חד וחד יהביה לנער חד".
 12. רש"י על הפסוק הביא דרשה זו.
 13. בבא-מציעא שם.
 14. "קשים לי".
 15. רש"י בראשית יח ; ז, בד"ה אל הנער.
 16. בראשית-רבה מח ; יג.
 17. "משמע לי שלא היה".
 18. "ויש ליישב בדוחק". עיין בנחלת-יעקב על רש"י שעומד על כך, ופירש את דברי רש"י בפשט שאחד הנערים היה ישמעאל.
 19. בראשית יח ; יט.
 20. "אי אפשר בלעדיהם בהנהגות איזו קהילה שתהיה מבני אדם", כוזרי ב ; מח.
 21. תורת-כהנים, אחרי מות, ט ; ה, ובמהדורת המלבי"ם פרק קלד, על הפסוק ויקרא יח ; ה.
 22. "מה שכתוב שם".
 23. רמב"ם הלכות מעילה ח ; ח, "ואמרו חכמים, ניתן שמירה ועשייה לחוקים המשפטים וכו', והשמירה שיוזרה בהן ולא יזמה שהם פחותים מהמשפטים". כוונת האדר"ת שרואים מהמדרש ומהרמב"ם שיש על-פי הפסוק היקש בין החוקים למשפטים, וכמו שחז"ל והרמב"ם למדו, שיש לעשות את החוקים כמשפטים, אף שאין מבינים את החוקים, כן למד האדר"ת שאפשר גם ללמוד היקש הפוך - מהחוקים למשפטים, שיש לעשות את המשפטים כחוק ד'. ועיין רמב"ם סוף הלכות תמורה, שכל חוקי התורה גזירות הם.

והבחינה לזה אם נותן צדקה משום שכלו או משום מצות השי"ת, הוא כשיתן בטרם שירחם על העני, ולא שנותן לו בשביל שמרחם עליו, ולזה פירש אאמור"ר הגז"ל מש"כ "ולא ירע לבבך בתתך לו"²⁴, דהכוונה כשרואה עני ואביון ערום רעב וצמא, הרי נמס לבו מצערו ונכמרו רחמיו עליו, ונותן לו, באיש כזה ה"ה²⁵ נותן לו מחמת שרע בעיניו לראות עני כזה, אבל אם הוא אביר לב אכזרי²⁶, שאינו מצטער בצער של חבירו ובכ"ז הוא נותן לו, ה"ה רק ממצות השי"ת. וז"ש ולא "ירע" לבבך בתתך לו, שלא יתן לו מפני רוע לבבך, רק מפני צווי השי"ת זהו המצוה האמתית.

וזהו שמסיים ובגלל הדבר הזה יברכך ד', שאם הי' נותן בשביל הצער שיש לו ה"ה מצוה שכלית ואין שכרו ע"ז כל מהראוי, משא"כ אם הוא בגלל ציווי השי"ת.

ובסגנון זה פי' הגרי"ש נ"ז ז"ל²⁷ בדרושים מש"כ "וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם"²⁸, אע"פ שאינו כדאי²⁹, ר"ל שאצל השי"ת אין מקום לומר שמרחם על העני בעבור עניו, שא"כ הלא היה יכול לעשרו, אלא שרוצה לחון גם אם אינו כדאי.

וע"כ כשאנו מזהרים מצווים ועומדים לרחם על ענים ודלא לקפוץ ידינו מהם, אינו בשביל עניותם, רק בשביל ציווי השי"ת, וע"כ מובטחים אנו שהשי"ת ישלם לנו שכרו ע"ז.

וז"ש, ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט, בשביל שהוא דרך ד' ולא בשביל שכלינו המחייבנו, ע"כ שפיר מסיים למען הביא על אברהם, שזולת זה ל"ש שכר ע"ז.

כ"ד הגרי"ש נ"ז ז"ל בתוספת נופך משלי בע"ה³⁰.

24. דברים טו ; ו.

25. "הרי הוא".

26. אכזרי פירושו שילבו קשה, כמו "אכזרי על בניו כעורב", ואין הכוונה רשע, אלא קשה לב.

27. הגאון רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל אב"ד לבוב (למברג), בעל שו"ת שואל-ומשיב ודרשות דברי-שאול.

28. שמות לג ; יט.

29. אע"פ שאינו הגון-ברכות ז.

30. ראה האמונות-והדעות לרס"ג מאמר ג פרק ב, בהתייחסו למצוות שהשכל מתירם: "אע"פ שהסבה העקרית לקיומן הוא ציווי ד', ושנוזה בכך לגמול". וכן בספר העיקרים מאמר ג פרק ה: "כי כל הפעולות שיעשה אותם האדם, הן שיהיו ממין החסד או ממין המשפט, או ממין הצדקה, ראוי שיעשה אותם לפי שהם פעולות או מעשים שהשם יתברך חפץ בעשייתן".

[ה] ויבואו שני המלאכים סדומה בערבי³¹. לפי פשוטו נ"ל שכיון שהיו אצל אברהם אבינו כחום היום³² שהוא כשש שעות [ע"ש במ"ר³³] ונשתהו אצלו ג"כ עד שאפה לחם, ממילא באו בסדום איזה שעות א"ח³⁴ היום, שאז נקרא ערבי³⁵.

[ו] לעיל - למען הביא על אברהם³⁶, כ' רש"י ז"ל על בית אברהם לא נאמר כו', ועי' במ"ר³⁷ שדורש זה מדכתיב "עליו" ולא 'אליו' רצ"ק³⁸.

[ז] בפי' ויחזיקו³⁹, ע"ש ברש"י ולכאורה הל"ל מדכ' ויהי כהוציאם ל' יחיד, וגם דברי המדרש⁴⁰ צל"ע⁴¹ בעניותי⁴².

[ח] ויאמר לוט אליהם אל נא (וגו')⁴³. הת"י תרגם בבעו מנך אמתין לי שעה זעירא עד דנתבוע רחמיך⁴⁴. נראה מזה, שלס"ל⁴⁵ דהך שם הוא קודש,

-
31. בראשית יט ; א.
 32. בראשית יח ; א.
 33. בראשית-רבה מח ; ח, דיון מתי הוא "כחום היום".
 34. "אחר חצות".
 35. בכונת האדר"ת לענות על השאלה כיצד זה שמלאכים מתעכבים, הרי יכולים לקפוץ את הדרך עד סדום, ורש"י הביא את המדרש שמלאכי רחמים היו, והאדר"ת רצה להסביר העיכוב על דרך הפשט.
 36. בראשית יח ; יט, ורש"י שם.
 37. בראשית-רבה מט ; ד.
 38. כונת האדר"ת שרש"י למד מזה שלא כתוב 'בית אברהם' אלא "אברהם", והמדרש דייק זאת מדיוק הלשון "אליו" ולא 'עליו'. ועיין ברא"ם שעמד על כך, וכתב שלרש"י היה נוסח אחר במדרש.
 39. בראשית יט ; טז, וברש"י ד"ה ויחזיקו "אחד מהם היה שליח להצילו... לכך נאמר 'ויאמר המלט' ולא נאמר 'ויאמרו'".
 40. מדרש-רבה נ ; יא.
 41. "צרכים לי עיני".
 42. האדר"ת מקשה, שרש"י מוכיח שהיה שליח אחד להציל את לוט, מכך שכתוב "ויאמר" ולא 'ויאמרו'. ולכאורה היה יותר נכון להוכיח זאת מדכתיב "כהוציאם" ולא 'כהוציאום'. וכן במדרש משמע ש"כהוציאם" הוא לשון רבים, ולכן קשה לאדר"ת גם על המדרש. וראה תורה שלמה במקום, שמביא גירסה בתרגום יונתן ואונקלוס, שתרגמו "כהוציאם" לשון רבים, ואם כך, הראיה היחידה להיותו של מלאך אחד, היא מן הלשון "ויאמר" ולא 'ויאמרו', ומיושבת קושית האדר"ת.
 43. בראשית יט ; יח.
 44. בתרגום יונתן פירש שפונה אל המלאכים, וכן פירש האבן-עזרא שהפניה למלאך.
 45. "שלא סבירא ליה".

רק שהוא קיצור מדברי לוט שביקש להמתין עד שיבקש רחמים מהשי"ת. והמפרש⁴⁶ לא הבין כן. וע' שבועות ל"ה, ב"ז⁴⁷, וצ"ע⁴⁸.

[ט] ויאמר אברהם אברהם⁴⁹, בדרך צחות יש לפרש, שבשביל צדקתו וחסידותו שהיה שקוע בעבודתו לא שמע קריאת המלאך בפ"א, וכאשר שמענו מחסיד קדוש אמתי אחד בשמו ר' ישעי' זעחאוויצער זצ"ל שניסה אותו אדון אחד בעת שעמד בתפלת שמ"ע וירה בקנה רובה סמוך לאזנו והוא לא שמע מאומה⁵⁰.

[י] אשר אהבת⁵¹, יותר הל"ל אשר תאהוב. אכן נ"ל דבעת שדיבר השי"ת עמו נפסקה אז כל אהבות שבעולם ונתבטלו כולם כלא היו, לפני אהבת השי"ת⁵², ע"כ הלשון מתוקן יותר אשר אהבת בל' עבר ולא ל' הוה.

-
46. המפרש - "פירוש יונתן" שנדפס במקראות גדולות, שהבין שכאן הוא שם קודש.
 47. "כל שמות האמורים בלוט חול חוץ מזה שהוא קודש שנאמר 'אל נא ד' הנה נא' וגו', מי שיש בידו להמית ולהחיות זה הקב"ה". ורש"י שם בד"ה מי שיש בידו: "זהכי קאמר, ויאמר לוט אליהם - באזניהם, אל נא יהי כן, וחזר כלפי ד', ואמר לו אד-ני הנה נא מצא עבדך", וכן מפורש ברש"י על הפסוק.
 48. האדר"ת נשאר בצריך עיון איך לפרש את הכתוב, אם כתרגום יונתן או כגמרא בשבועות, וכרש"י שם.
 49. בראשית כב ; יא.
 50. "הפריץ של רבי ישעיה התפאר, לפני כמה שרים ופריצים במסבה אחת, שהיו אצלו בזוחוביץ (על יד מיר), מגודל צדקתו של חוכרו היהודי ישעיה, כי בעת שהיהודי הזה מתפלל תפלת 'שמונה עשרה', יש לו התפשטות הגשמיות עד לכדי כך, כי אפילו אם יורה בקני הרובה שלו על-יד אונן, הרי הוא לא יזוז ממקומו ולא ירגיש בזה כלל. הפריצים ניסו פעם להוכיח אם זה נכון ובאמת נוכחו שדברי חברה הפריץ מזוחוביץ נכונים ואמתיים." - הרב הסופר משה צינוביץ ז"ל.
 51. בראשית כד ; ב.
 52. רמב"ם הלכות תשובה פרק י' הלכה ב.